

**Z. Kiss, B. Lichočka, H. Meyza, K.
Zagórska, G. Majcherek, H.
Rysiewski, K. Kamiński, G.
Wyrzykowski**

Aleksandria. Kom el-Dikka

Informator Archeologiczny : badania 22, 155-156

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W poprzednich sezonach odkryto w całości mury bazyliki biskupiej wraz z narteksem oraz zespół pomieszczeń po północnej stronie ołtarzowej części bazyliki. Obecnie odkryto kolejne części składowe łaźni biskupich, wchodzących w skład rezydencji. Po zachodniej stronie dwóch basenów kąpielowych i praefurnium, odsłonięto kolejny, trzeci półokrągły basen oraz prostokątne pomieszczenie, również z resztkami niewielkiego basenu wewnątrz. Ogółem zespół pomieszczeń kąpielowych zajmował na osi W-E teren o długości 15,78 m. Wszystkie pomieszczenia łaźni biskupich wyposażone były w hipokaustum. Odkryto fragmenty płyt marmurowych pochodzących z wystroju wewnętrznego łaźni. Po północnej stronie narteksu bazyliki, w 1984 roku odsłonięto pomieszczenia pomocnicze, być może związane z nauką katechumenów. W 1988 r. bezpośrednio po wschodniej stronie tych pomieszczeń odsłonięto część wielkiego wnętrza-pomieszczenia, które na osi N-S miało około 9,54 m długości. Odkryto w nim in situ trzy bazy kolumn, jeden cały i dwa fragmenty trzonów kolumn oraz fragmenty kapiteł jońsko-rzymskich. Interkolumnium na osi W-E wynosiło 2,42m, natomiast na osi N-S - 4,51 m. Posadzka w pomieszczeniu wykonana jest z płyt ceramicznych tworzących bogaty układ dekoracyjny. Wielkość odkrytego pomieszczenia, jego wystrój architektoniczny oraz lokalizacja w ramach układu przestrzennego rezydencji pozwala postawić hipotezę, iż najprawdopodobniej pełniło ono funkcję sali audiencjonalnej.

Odkryto również kolejne, drugie, tym razem starsze baptysterium. Znajduje się ono bezpośrednio po południowo-wschodniej stronie bazyliki. Baptysterium ma formę prostokąta z absydą od strony wschodniej. Należy ono najprawdopodobniej do I fazy budowy bazyliki datowanej na drugą połowę V w.n.e. Odkryte w 1978 roku, we wschodniej części południowej nawy bocznej bazyliki, baptysterium wraz z chrzcielnicą datowane jest na II połowę VI w. Założono również kilka sondaży na terenie samej bazyliki wczesnochrześcijańskiej, eksplorując warstwy kulturowe zalegające poniżej posadzki kościoła. Uzyskano dalsze dane źródłowe na temat łaźni legionowych datowanych na koniec II wieku i zalegających pod bazyliką oraz najprawdopodobniej rezydencją biskupią. Zachodni mur frigidarium przeszedzono łącznie na długościok 20,00 m.

Wnikliwie przebadano zespół trzech pieców do wytopu szkła. W świetle uzyskanych danych (zachowane wanny szklarskie, surowce, półsurowce, masa szklana, odpady produkcyjne, gotowe wyroby, itp.) możliwe jest odtworzenie pełnego procesu produkcji wyrobów ze szkła.

Badania będą kontynuowane.

EGIPT

ALEKSANDRIA
Kom el-Dikka

Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Kairze

Skład misji: doc. dr hab. Zsolt Kiss - kierownik misji, dr hab. Barbara Lichočka, mgr mgr Henryk Meyza (wszyscy Zakład Archeologii Śródziemnomorskiej PAN), Katarzyna Zagórska, Grzegorz Majcherek - archeolodzy, mgr Henryk Rysiewski - antropolog, mgr inż arch. Krzysztof Kamiński - architekt, p. Grzegorz Wyrzykowski - fotograf (wszyscy UW)
Prace trwały od 7.03 do 7.05.1987)

Prace koncentrowały się w sektorze G, po stronie południowo - zachodniej, portyku południowego późno-rzymskich łaźni publicznych. Wyeksplorowano kolejne pochówki arabskie z tzw. nekropolii górnej (XII w.n.e.) i dolnej (IX w.n.e.) oraz ponad 160 pochówków ziemnych. Poniżej grobów arabskich odsłonięto trzy pomieszczenia o wymiarach 10 x 6,20 m, 10 x 4,20 oraz 11 x 4,30 kolejno oznaczonych literami B, A i C. Wszystkie pomieszczenia były wypełnione gruzem ceglany, ceramiką użytkową i żużlem. Pomieszczenie B posiadało wejście od strony wschodniej zaś na portyk południowy wychodziło okno. Od strony zachodniej pod

ścianą przebiegała niska ława. W pomieszczeniu A wejście znajdowało się od strony północnej (tj. portyku łaźni) a w ścianie naprzeciwko niego znajdowała się nisza. Wzdłuż trzech ścian, w odległości ok. 75 cm, przebiegał rząd dużych bloków, tworzący w części południowej rodzaj apsydy. W ścianie zachodniej znajdowało się zablokowane później przejście do pomieszczenia C. To pomieszczenie, także prostokątne i także z drzwiami wychodzącymi na południowy portyk łaźni, posiadało niskie ławy wzdłuż ścian wschodniej i zachodniej. Od strony południowej natrafiono na 4 kamienne stopnie. Cała ta budowla datowana jest na VI - VII w.n.e.

Oczyszczono także część południowego portyku łaźni pomiędzy opisanymi pomieszczeniami a wielką latryną łaźni. Stwierdzono tam obecność kilku poziomów użytkowych, z których najwyższy odpowiada użytkowaniu pomieszczeń sektora G.

ALEKSANDRIA
Kom el-Dikka

Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Kalrze PP Pracownia Konserwacji Zabytków

W pracach misji konserwatorskiej brali udział: dr inż. arch. Wojciech Kołataj, doc. dr hab inż. arch. Przemysław Gartkiewicz, mgr inż. arch. Mariusz Karst (architekci), dr inż. Jan Borkowski, mgr inż. Wiesław Kuczewski (konstruktorzy), p. Wojciech Grygoriew (kamieniarz). Równolegle pracowała misja archeologiczna w składzie: mgr Grzegorz Majcherek (kierownik), dr hab. Barbara Lichocka, dr dr Jolanta Młynarczyk, Barbara Tkaczow (Zakład Archeologii Śródziemnomorskiej PAN), mgr mgr Renata Kucharczyk, Iwona Zych i Rafał Koltński (z UW). Prace trwały od 15.09.1987 do 31.05.1988.

Badania wykopaliskowe były prowadzone w dzielnicy mieszkalnej na wschód od ulicy R4. Celem było przebadanie osadnictwa w tym rejonie miasta w okresie od I do VII w.n.e. Wybrano zatem miejsce, gdzie warstwy późne były wyjątkowo źle zachowane. Wykopy objęły cztery pomieszczenia późnej zabudowy, oznaczone literami H1, H2, H3, H4 oraz przylegającą do nich część ulicy R4.

Odsłonięte zostały kolejne nawierzchnie ulicy R4 pochodzące z okresu IV - VI w.n.e. oraz współczesne im poziomy użytkowe wewnątrz pomieszczeń. W pomieszczeniu H4 odsłonięty został dobrze wyposażony warsztat metalurgiczny z piecami i kamiennymi basenami. Spośród drobnych znalezisk z tego pomieszczenia wymienić należy łupkowe otoczaki do wytopu form odlewniczych. Duża ilość instalacji w tym pomieszczeniu nie pozwoliła kontynuować eksploatacji. Podobna była sytuacja w pomieszczeniu H3. Odkryto tu wiele następujących po sobie posadzek, częściowo umocnionych płytkami kamiennymi, kilka pieców z cegły palonej bądź z reużytych naczyń glinianych. Być może opisane pomieszczenie również służyło do produkcji metalurgicznej. Również w pomieszczeniu H2 wykopaliska stratygraficzne napotykały na przeszkodę, tym razem w postaci zasypu z gruzu ceramicznego o miąższości ponad 2 m. Zasyp został rozpoznany w profilu wyeksploatowanego wykopu rozbiórkowego wczesnego muru. Eksploatacja tego pomieszczenia zostanie podjęta w następnym sezonie.

W tej sytuacji zamiar głębokiego sondażu został zrealizowany tylko w pomieszczeniu H1. Udało się wydzielić trzy fazy zabudowy, widoczne w wątkach i materiałach użytych do budowy murów. Najniższe, datowane na I w.n.e. zbudowane zostały z dużych i bardzo dużych bloków kamienia i stanowią fragment dużej rezydencji mieszkalnej. Nicstety dotychczas nie osiągnięto poziomów użytkowych tej fazy. Z fazą późniejszą wiążą się mury ze średnich i dużych nieregularnie układanych bloków kamiennych. W tym okresie zmieniła się plan budowli (pomieszczenie zostało poszerzone o ponad 2 m.). Z tego okresu pochodzi kamienny łuk, zachowany w zachodniej ścianie a także 2 kanały przechodzące pod tym łukiem. Instalacje te należy datować na III w.n.e. Z tym samym okresem łączą się tynki zachowane na północnej i wschodniej ścianie pomieszczenia. Pochodzą one z dwóch okresów użytkowania pomieszczenia. W starszym były zdobione rustyką, w młodszym okresie malowane. W IV w.n.e. pomieszczenie było wykorzystywane jako kloaka. Odkryto jeden ustęp oraz obsługujący go kanał.

Prace konserwatorskie koncentrowały się na terenie teatru i w cysternach. W teatrze dokonano anastylozy części ściany południowej westybulu a także zrekonstruowano zniszczony łuk korytarza obwodowego. Dokonano też eksploatacji jednego z dwóch dotąd nie oczyszczonych pomieszczeń korytarza obwodowego.

W cysternach przystąpiono do prac przy elewacji wschodniej budowli. Została przemurowana część ściany między drugą a trzecią przyporą oraz została zrekonstruowana pierwsza przypora. W trakcie prac rekonstrukcyjnych wykonano sondáže stratygraficzne przy pierwszej przyporze i przy północnozachodnim narożniku cysterny.

Prace będą kontynuowane.